

Barbara Maresz

Digitalizacja zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy nr 3, 159-167

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DIGITALIZACJA ZBIORÓW SPECJALNYCH BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ

Zanim powstała w Polsce sieć bibliotek cyfrowych, zanim powszechnie zaczęto digitalizować różnorodne materiały, na przełomie wieków XX i XXI do skanowania wybierano zwykle pojedyncze, często unikatowe obiekty zbiorów specjalnych. Cyfrowe kopie takich dokumentów zapisywano na płytach CD, udostępniano na lokalnych komputerach albo domowych stronach internetowych, czasami oferowano do sprzedaży, a później przenoszono do powstających bibliotek cyfrowych. W ten sposób prezentowano na przykład rękopis *De Revolutionibus libri sex*, autograf słynnego dzieła Mikołaja Kopernika, zdigitalizowany już w 1995 r. (przez firmę komercyjną), zapisany na płytach, a potem udostępniany w sieci, najpierw na stronie Biblioteki Jagiellońskiej, a od 2010 r. w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej (JBC).

Digitalizacja zbiorów specjalnych, traktowana nie tylko jako ochrona unikatowych obiektów, ale także jako narzędzie ich udostępniania, w Polsce zaczęła rozwijać się na początku naszego stulecia. Biblioteki posiadające bogate kolekcje rękopisów, starych druków i innych cennych zbiorów, poszukiwały różnorodnych rozwiązań i możliwości technicznych. Tworzono własne pracownie digitalizacyjne, pierwsze w 1998 r. w Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu oraz w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Korzystano również z usług firm komercyjnych, na przykład Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 2001 r. zorganizowała seminarium na temat digitalizacji starych druków i rękopisów, połączone z prezentacją profesjonalnego skanera i podpisaniem listu intencyjnego dotyczącego współpracy z firmą Xerox. Również Biblioteka Narodowa w latach 2002–2003 zamawiała usługi w firmach zewnętrznych. Taki model digitalizacji jednak się nie sprawdził, zarówno pod względem ekonomicznym, jak i merytorycznym (Kowalska, 2007, s. 143).

W 2003 r. Tomasz Kalota szczegółowo opisał doświadczenia wrocławskiej Biblioteki Uniwersyteckiej i jej system udostępniania zbiorów specjalnych w formie elektronicznej. Autor zwracał uwagę na techniczne trudności i specyfikę digitalizacji inkunabułów, starych druków, rękopisów, kartografii oraz dokumentów ikonograficznych, przedstawił „schematy działań stosowanych w Pracowni Reprograficznej BUWr przy digitalizacji zbiorów specjalnych”, zachęcał do dyskusji oraz wypracowania wzorcowych rozwiązań, a także podzielenia się doświadczeniami innych bibliotek (Kalota, 2003). Postulaty te jednak nie zostały zrealizowane i w praktyce każda biblioteka sama próbowała różnych metod digitalizacji zbiorów specjalnych, a także sposobów udostępniania ich elektronicznych kopii.

Pierwsze polskie biblioteki cyfrowe od początku sukcesywnie udostępniały zbiory specjalne. Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk, od października 2002 r. współtworząca Wielkopolską Bibliotekę Cyfrową (WBC), umieszczała w niej przede wszystkim stare druki ze swojej bogatej kolekcji (np. unikatowe wydania dzieł Jana Kochanowskiego), a także unikatowe rękopisy (np. autograf *Dziadów* Adama Mickiewicza). W tym samym czasie stare druki, tym razem ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Narodowej, zaczęły pojawiać się także w Polskiej Bibliotece Internetowej (PBI), działającej od końca 2002 r. Biblioteka Jagiellońska opublikowała tam między innymi większość szesnastowiecznych edycji dzieł Bartosza Paprockiego, różne wydania *Biblii*, a Biblioteka Narodowa dawne edycje dzieł Andrzeja Kochanowskiego i Łukasza Górnickiego. Warto dodać, że choć obie biblioteki cyfrowe nadal funkcjonują w sieci, to PBI jest już projektem zamkniętym, a Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Narodowa swoje zbiory udostępniają obecnie na własnych platformach: JBC oraz Polonie. Natomiast WBC, pierwsza polska biblioteka cyfrowa wykorzystująca oprogramowanie dLibra, nadal rozwija się bardzo prędko i udostępnia nie tylko zbiory specjalne Biblioteki Kórnickiej, ale także innych bibliotek naukowych i publicznych Wielkopolski (np. od 2004 r. poznańskiej Biblioteki Uniwersyteckiej, a potem Biblioteki Raczyńskich, Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i wielu innych).

Biblioteka Śląska skanowanie zbiorów specjalnych i ich udostępnianie w formie elektronicznej rozpoczęła w 2003 r., choć już wcześniej opracowywano plany digitalizacyjne, na przykład niezrealizowany projekt o roboczych nazwach *Wirtualna Biblioteka Śląska* oraz *Śląska Biblioteka Wirtualna*, opracowany w 1999 r. przez Dział Komputeryzacji Procesów Bibliotecznych (Lis, 2012, s. 509). Na początku na formę cyfrową przetwarzano głównie dokumenty szczególnie cenne oraz takie, których kopiowanie nowymi technikami dawało znacznie lepsze rezultaty, aniżeli stosowane dotąd mikrofilmowanie. Dlatego stare druki i rękopisy nadal głównie mikrofilmowano, a do skanowania wybierano przede wszystkim dokumenty ikonograficzne oraz kartografię. W pierwszej kolejności zdigita-

lizowano kolorowe litografie Aleksandra Dunckera, przedstawiające dwory, pałace i rezydencje (m.in. z terenu Śląska), dalej grafiki Ernesta Knippla, również ze śląskimi widokami oraz *Album widoków historycznych* Napoleona Ordy i unikatowe fotografie Katowic z lat siedemdziesiątych XIX stulecia. Z grafiki starodrukowej wybrano do skanowania siedemnastowieczne miedzioryty Antoniego Tempesty (przedstawiające sceny biblijne), a także ilustracje Daniela Chodowieckiego. Z zabytkowej kartografii zeskanowano słynny *Atlas Silesiae* (Johanna Wolfganga Wielanda i Matthäusa Schubartha) oraz atlasy Abrahama Orteliusa z XVI w. Wreszcie z druków ulotnych zdigitalizowano przede wszystkim cenne plakaty plebiscytowe, aby wyłączyć trudne do udostępniania oryginały (bardzo duży format i kwaśny papier). Na początku nie skanowano żadnych rękopisów (były nadal mikrofilmowane), a jednymi z pierwszych zdigitalizowanych starych druków były „białe kruki” ze zbiorów śląskiej ksiąźnicy, czyli niezwykle rzadkie niderlandzkie wydanie *Kubusia Fatalisty* Denisa Diderota z 1793 r. oraz unikatowy inkunabuł *Reise in das gelobte Land* Hansa Tuchera, wydany w Augsburgu w 1486 r.

Digitalizację Biblioteka Śląska od początku prowadziła własnymi środkami. Dział Ochrony, Konserwacji i Archiwizacji Zbiorów, dysponujący wówczas jednym skanerem do dużych formatów (Zeutschel omni scan 6 000) oraz kilkoma do mniejszych, kopiował materiały oraz zapisywał je na płytach. W latach 2004–2006 udało się w ten sposób zdigitalizować około 50 jednostek inwentarzowych. Kopie grafik i fotografii prezentowano na komputerach w Czytelni Zbiorów Specjalnych (w formacie PDF) ze specjalnie przygotowanymi opisami (do każdego obrazu), co bardzo ułatwiało udostępnianie. Czytelnik miał do dyspozycji nie tylko dobrej jakości kopię obiektu, ale również szczegółowy opis katalogowy.

Śląska Biblioteka Cyfrowa

Nowy etap digitalizacji zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej rozpoczął się w 2006 r. wraz z powstaniem Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (ŚBC) platformy utworzonej na mocy porozumienia podpisanego 20 lipca 2006 r. między Biblioteką Śląska, a Biblioteką Uniwersytetu Śląskiego (Porozumienie). Wzorem istniejących wówczas bibliotek cyfrowych utworzono w ŚBC kolekcję *Dziedzictwo kulturowe*, a w niej podkolekcje formalne, m.in. dla różnego rodzaju zbiorów specjalnych: rękopisów, starych druków, kartografii, druków ulotnych, grafiki, fotografii oraz pocztówek. Czterech pracowników Działu Zbiorów Specjalnych zostało przeszkolonych w obsłudze aplikacji redaktora dLibra, ustalono podstawowe zasady wprowadzania metadanych w formacie Dublin Core i rozpoczęto udostępnianie pierwszych publikacji. Pod koniec sierpnia 2006 r. w ŚBC pojawiły się pierwsze stare druki (wspomniane wydanie *Kubusia Fatalisty*, a także inkunabuł *Reise in das gelobte*

Land) oraz kilkanaście plakatów plebiscytowych. W 2006 r. dodano jeszcze 23 dziewiętnastowieczne fotografie Katowic z albumu Lamchego, a także archiwalne pocztówki z widokami Katowic. Rozpoczęto również typowanie kolejnych obiektów do digitalizacji. Wybierano zwłaszcza takie, które cieszyły się dużym zainteresowaniem czytelników, a także takie, które należało wyłączyć z udostępniania, ze względu na ochronę oryginałów.

Ze starych druków wytypowano najstarsze roczniki czasopisma „Schlesische Provinzialblätter” oraz kilka ciekawszych poloników, w tym siedemnastowieczne pisma teologów i humanistów z kręgu Braci Polskich, zebrane w 7 woluminach pt. *Bibliotheca Fratrum Polonorum*. Z kartografii do ŚBC wprowadzono w pierwszej kolejności *Messtischblatly*, czyli blisko 300 niemieckich map topograficznych, głównie arkuszy z terenu Śląska. Oryginały tych map były bardzo często udostępniane i również w bibliotece cyfrowej od razu zyskały dużą liczbę wyświetleń. W tym czasie nie istniały jeszcze specjalistyczne strony internetowe, które dzisiaj oferują elektroniczny dostęp do różnorodnych wydań archiwalnych map. Do kolekcji fotografii dodano albumy z początku XX w. ze zdjęciami Wrocławia i Karkonoszy: *Album von Breslau und dem Riesengebirge* oraz *Eine Wanderung durch das Riesengebirge in Bildern*. Z kolei z grafiki wybrano kilka pięknych akwafort przedstawiających widoki śląskie, a także tekę autolitografii Józefa Rapackiego z czasów I wojny światowej pt. *Pro Memoria. Prusak w Polsce (1915–1918)*.

W pierwszych latach funkcjonowania Śląskiej Biblioteki Cyfrowej (2006–2008) możliwości digitalizacji zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej były dość skromne. Dział Archiwizacji zajmował się bieżącą reprografią zamówień czytelniczych oraz skanowaniem wszystkich materiałów wybieranych do ŚBC, głównie zbiorów śląskich (książek i czasopism). Ponadto tworzenie kopii cyfrowych zbiorów specjalnych, a także ich publikowanie było trudne i pracochłonne, dopiero wypracowywano standardy techniczne i merytoryczne. Mimo to w latach 2006–2008 udostępniono prawie 500 zdigitalizowanych jednostek: około 300 map, blisko 100 ulotek, 20 starych druków, 20 pocztówek, 8 albumów fotograficznych i graficznych oraz kilka rękopisów. Doświadczenie wówczas zdobyte przydało się wkrótce przy realizacji unijnego projektu, przygotowanego dla digitalizacji zbiorów specjalnych i dawnej prasy śląskiej.

Śląska Internetowa Biblioteka Zbiorów Zabytkowych

Projekt digitalizacyjny, oparty na funduszach europejskich, po raz pierwszy opracowano w Bibliotece Śląskiej już na przełomie lat 2004/2005. Ponieważ wówczas nie otrzymał dofinansowania (mimo wysokiej oceny), wznowiono go w 2008 r. i wtedy też rozpoczęły się przygotowania do realizacji. Pierwszym, bardzo trudnym etapem, było typowanie obiektów ze zbiorów specjalnych. Kryteria wyboru były następujące: czas powstania doku-

mentu, unikatowość, wartość dla kultury narodowej, wkład w dziedzictwo europejskie oraz znaczenie dla historii Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego. Wyselekcjonowane materiały (poza unikatowymi rękopisami) sprawdzano w sieci (eliminując, te już udostępnione) oraz przygotowywano tzw. publikacje planowane (zwłaszcza dla starych druków). Kolejnym bardzo pracochłonnym zadaniem było opracowanie opisów dla wszystkich wybranych dokumentów, sporządzenie wykazów dla każdego rodzaju zbiorów oraz zredagowanie charakterystyki poszczególnych kolekcji. W Śląskiej Internetowej Bibliotece Zbiorów Zabytkowych wydzielono 10 kolekcji, z których 9 poświęcono zbiorom specjalnym, a jedną śląskiej prasie. Opisy poszczególnych kolekcji razem z wykazem wszystkich obiektów umieszczono na stronie poświęconej projektowi (Śląska Internetowa Biblioteka [SIBZZ]).

Ze zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej wybrano przede wszystkim najstarsze druki: 55 inkunabułów (w tym *Opus restitutionum*, jeden z pierwszych druków wytłoczonych na ziemiach polskich, w krakowskiej oficynie Kaspra Straubego, w 1475 r.) oraz 500, spośród ponad 25 tysięcy starych druków Biblioteki Śląskiej. Wybrano przede wszystkim szesnastowieczne polonica, druki związane ze Śląskiem oraz tłoczone w śląskich drukarniach, (Wrocławiu, Nysie, Legnicy), a także rozporządzenia królów pruskich (Fryderyka II, Fryderyka Wilhelma II, Fryderyka Wilhelma III). Z zasobu rękopisów wytypowano również najstarsze jednostki z XV, XVI i XVII w., na przykład piętnastowieczne *Miscellanea astrologica et alchemica*, rękopis z matematycznymi, chemicznymi i astrologicznymi traktatami uczonych Akademii Krakowskiej, a także dokumenty wystawione przez królów polskich, autografy pisarzy (m.in. Józefa Ignacego Kraszewskiego i Henryka Sienkiewicza), zaś z rękopisów śląskich księgi cechowe miasta Woźniki (z XVII, XVIII i XIX w.) oraz *Testament i ustanowienie majoratu Georga von Schonaicha*, bardzo cenny i świetnie zachowany dokument pergaminowy z 1610 r. W osobnej kolekcji, nazwanej „Rękopisy teatru lwowskiego”, zaprezentowano 350 jednostek z Biblioteki Teatru Lwowskiego. Z tego unikatowego, liczącego ponad 5000 jednostek zbioru egzemplarzy teatralnych wybrano najstarsze rękopisy z I połowy XIX w., egzemplarze z wpisami suflerskimi, inspicjenckimi, adnotacjami austriackiej cenzury oraz lwowskie afisze. Z zasobu kartograficznego wydzielono 607 zabytkowych map z XVI, XVII i XVIII w., głównie z flamandzko-holenderskiej szkoły kartograficznej, a także mapy wydane w 1921 r. w czasie plebiscytu na Górnym Śląsku. Kolekcję grafiki zapełniły przede wszystkim dziewiętnastowieczne widoki Śląska (634 jednostki) wykonane w różnych technikach (akwafortcie, litografii, stalorycie) przez autorów z kręgu kowarskiej szkoły graficznej, m.in.: Friedricha Tittla, Ernsta Knippa i Carla Mattisa. Najwięcej obiektów do digitalizacji wybrano z archiwalnych fotografii, bo aż 1270 zdjęć sprzed 1939 r., związanych przede wszystkim z Górnym Śląskiem i Zagłębiem Dąbrowskim. Zaprezentowano głównie albumy przedstawiające krajobrazy śląskie, architekturę, stroje ludowe

i życie codzienne, a także zestawy zdjęć prezentujących na przykład zakład wydawniczo-drukarski „Katolika”, budowę gmachu Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego (1924–1926) oraz Dąbrowę Górniczą z początku XX w. i Sosnowiec z lat trzydziestych tego stulecia. Do kolekcji pocztówek wytypowano z bogatego zbioru Biblioteki Śląskiej 1000 jednostek, głównie dawne karty z widokami Śląska i Kresów Wschodnich, a także pocztówki plebiscytowe. Duży zbiór plebiscytorów znalazł się również w ostatniej kolekcji zbiorów specjalnych przeznaczonych do digitalizacji w ramach projektu ŚIBZZ, czyli w drukach ulotnych. Zaprezentowano 343 ulotki, przede wszystkim druki plebiscytowe polskie i proniemieckie (blisko 200 jednostek), ale także znacznie starsze druki krakowskie z początku XIX w., wydawnictwa emigracyjne (związane z emigracją po powstaniu listopadowym) oraz rozporządzenia władz pruskich, które uzupełniały podobną kolekcję wydzieloną w starszych drukach.

Po wytypowaniu zbiorów nastąpiły prace przygotowawcze. Przede wszystkim sprawdzano stan fizyczny wybranych egzemplarzy, wyłączano te, które wymagały zabiegów konserwatorskich oraz przekazywano je do Działu Ochrony, Konserwacji i Archiwizacji Zbiorów Biblioteki Śląskiej. Właściwy proces digitalizacji rozpoczął się w styczniu 2011 r., w momencie zatrudnienia 11 osób do skanowania, korekty skanów oraz publikowania zbiorów. Jedną z tych osób trafiła do Działu Zbiorów Specjalnych, zajmowała się przekazywaniem obiektów do pracowni digitalizacyjnej, sprawdzaniem poprawności wykonanych kopii oraz udostępnianiem ich w bibliotece cyfrowej. W aplikacji redaktora wprowadzała opisy (wypełniając metadane w formacie Dublin Core), a merytoryczną korektę wykonywali pracownicy Działu Zbiorów Specjalnych. Do końca 2012 r. wszystkie obiekty wybrane z zasobu zbiorów specjalnych zostały opublikowane w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej. W ostatnim roku realizacji projektu (2013) korygowano i uzupełniano opisy publikacji oraz prowadzono pozycjonowanie i promocję udostępnionych zbiorów, m.in. dodawano linki do Wikipedii i innych stron internetowych.

Dzięki projektowi Śląskiej Internetowej Biblioteki Zbiorów Zabytkowych w ciągu dwóch lat (2011–2012) udało się umieścić w ŚBC blisko 5000 jednostek zbiorów specjalnych, czyli dziesięć razy więcej niż w latach poprzednich (2006–2010). Promocja projektu stała się równocześnie promocją zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej. Szerokiemu odbiorcy udostępniono nie tylko unikatowe materiały, ale również bogate informacje na ich temat. Rozbudowane metadane, zwłaszcza w atrybucie słowa kluczowe (formatu Dublin Core), pozwalają na szybkie, łatwe i szczegółowe wyszukiwanie. Na przykład opisy egzemplarzy Biblioteki Teatru Lwowskiego przynoszą informacje nie tylko o zdigitalizowanych utworach dramatycznych, ale także o wszelkich teatralnych adnotacjach umieszczonych w rękopisach, maszynopisach i drukach z lwowskiej kolekcji. Dzięki słowom klu-

czowym można odnaleźć na przykład wszystkie egzemplarze z występów gościnnych Heleny Modrzejewskiej, a także rękopisy, w których wpisano nazwiska gwiazd teatru lwowskiego: Antoniego Bensa, Anieli Aszpergerowej, Bogumiła Dawisona, Anny Gostyńskiej, Romana Żelazowskiego i wielu innych. Łatwo też trafić do egzemplarzy suflerskich, inspicjenckich, cenzorskich oraz zlokalizować wszystkie szkice scenograficzne, spisy rekwizytów oraz inne uwagi związane z teatralnymi realizacjami (Maresz, 2012, s. 20).

Projekt zaowocował nie tylko dużą liczbą wprowadzonych do Śląskiej Biblioteki Cyfrowej zbiorów, poszerzeniem możliwości wyszukiwawczych¹, ale również wyposażeniem Biblioteki Śląskiej w nowoczesny sprzęt digitalizacyjny, stworzeniem kompetentnego zespołu pracowników doświadczonych w digitalizacji różnorodnych materiałów oraz powołaniem w styczniu 2013 r. Działu Mediów Cyfrowych „Digitarium”. Wszystko to umożliwiło rozpoczęcie systematycznej digitalizacji różnorodnych zbiorów specjalnych. Do połowy 2014 r. w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej udostępniono: blisko 900 starych druków, ponad 1500 rękopisów (w tym ok. 1000 z Biblioteki Teatru Lwowskiego), ponad 700 grafik, blisko 2900 fotografii, ponad 1900 pocztówek i także około 1000 dokumentów kartograficznych oraz ponad 1900 druków ulotnych. Łączna liczba opublikowanych w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej zbiorów specjalnych to ponad 10 800 obiektów, z czego około 8000 pochodzi z bogatego zasobu katowickiej księżnicy². Ponadto prawie 1500 jednostek zbiorów specjalnych z innych zasobów (prywatnych i instytucjonalnych) zostało także zdigitalizowanych i opublikowanych przez Bibliotekę Śląską. Na przykład duży zespół fotografii i rękopisów zgromadzonych przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie „Rodzina Policyjna” w Katowicach (prawie 1200 jednostek) oraz unikatowe księgi cechowe z Muzeum Miejskiego w Żywcu (50 rękopisów skanowanych przez mobilny zespół digitalizacyjny), a także ponad 80 pocztówek i ponad 120 fotografii z kolekcji prywatnych.

W ogromnym, już stutysięcznym zasobie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej³ zbiory specjalne stanowią obecnie 10% wszystkich udostępnionych publikacji. W ich wyszukiwaniu pomagają przede wszystkim kolekcje formalne skupiające poszczególne rodzaje zbiorów, a także publikacje grupowe łączące na przykład druki ulotne z I wojny światowej, fotografie i grafiki z albumów, czy też mapy z atlasów. Systematycznie prowadzi się również porządkowanie zbiorów specjalnych opublikowanych w ramach ŚBC oraz ich promocje.

¹ Zbiory specjalne (zdigitalizowane w ramach projektu ŚIBZZ) skatalogowane były jedynie w tradycyjnych katalogach kartkowych Biblioteki Śląskiej.

² Różnorodne zbiory specjalne publikują także inni uczestnicy ŚBC, np. Książnica Cieszyńska (głównie rękopisy), a także Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Głubczycach (rękopisy i druki ulotne ze zbiorów prywatnych).

³ Stutysięczna publikacja została wprowadzona w sierpniu 2014 r., z tej okazji przygotowano film prezentujący Śląską Bibliotekę Cyfrową [dostęp 6 października 2014]: <https://www.youtube.com/watch?v=RaL2b0YPnvg>

Powstają nowe zespoły (np. podkolekcja „Polonica i silesiaca XVI w.”) oraz wirtualne wystawy prezentujące najcenniejsze materiały. Obecnie można oglądać trzy takie ekspozycje poświęcone zbiorom specjalnym Biblioteki Śląskiej: „Biblioteka Teatru Lwowskiego”, „Napoleoniana w zbiorach specjalnych” oraz „Kolekcja ekslibrisów Jana Sakwerdy”. Uzupełnieniem procesu digitalizacji jest połączenie opisów katalogu elektronicznego OPAC z publikacjami cyfrowymi (i odwrotnie). Dzięki temu czytelnik otrzymuje wszechstronną informację elektroniczną o bogatych zasobach Biblioteki Śląskiej, zarówno z poziomu biblioteki cyfrowej, jak i katalogu biblioteki⁴.

Z blisko 200 000 jednostek zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej na razie zdigitalizowano stosunkowo niewielką część, ale są to obiekty najstarsze i najcenniejsze. Nadal systematycznie uzupełnia się zasób ŚBC o kolejne publikacje, a także rozpoczęto skanowanie materiałów objętych prawami autorskimi do wewnętrznej biblioteki cyfrowej, uruchomionej w sierpniu 2014 r. Typuje się do niej głównie rękopisy (np. monografie miejscowości śląskich Ludwika Musioła, dokumenty Solidarności, czy archiwum Kazimierza Gołby), a także mapy, fotografie, grafiki i powojenne pocztówki. Zdigitalizowane materiały udostępnia się na komputerach zlokalizowanych w gmachu Biblioteki Śląskiej. Wewnętrzna biblioteka cyfrowa połączona jest ze ŚBC i z upływem lat publikacje przechodzące do domeny publicznej będą udostępniane online.

Bibliografia

- Kalota, T. (2005). Organizacja systemu udostępniania zbiorów specjalnych w postaci elektronicznej w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. W: *Internet w bibliotekach II: łączność, współpraca, digitalizacja. Wrocław, 23–26 września 2003 r.*. Materiały konferencyjne nr 6. Pobrane 8 października 2015, z: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/iwb2/kalota.php>
- Kowalska, M. (2007). *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Lis, R. (2012). Śląska Biblioteka Cyfrowa – analiza przypadku. W: M. Janiak, M. Krakowska, M. Próchnicka (red.), *Biblioteki cyfrowe* (s. 507–521). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Maresz, B. (2012). Internetowa prezentacja zbiorów teatralnych w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej. W: A. Kowalska (red.), *Muzeum w świetle reflektorów: wystawa – naukowe laboratorium czy artystyczna kreacja? materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej 12–14 października 2011 r. przez Muzeum Historyczne Miasta Krakowa* (s. 17–24). Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa.
- Porozumienie o współtworzeniu Śląskiej Biblioteki Cyfrowej z 20 lipca 2006. Po-

⁴ Ponieważ zbiory specjalne od niedawna kataloguje się w formacie MARC21, w 2014 r. rozpoczęto retrokonwersję i dopiero potem łączy się opisy z publikacjami w ŚBC.

brane 8 października 2015, z : <http://www.sbc.katowice.pl/doc/porozumienie-sbc-pl.pdf>

Śląska Internetowa Biblioteka Zbiorów Zabytkowych [SIBZZ] 2009. Pobrane 8 października 2015, z: <http://sibzz.bs.katowice.pl/>

Barbara Maresz

Digitalization of the Silesian Library's special collections

Summary

This article presents the Silesian Library's experience of the digitalization of special collections and describes used solutions and working methods. It shows the most important stages of digitalization of old books, manuscripts, iconographic and cartographic documents, as well as ephemera texts. It describes the first attempts carried out in 2003-2006, the establishment of the Silesian Digital Library in 2006, project called the Silesian Internet Library Historical Collection (implemented in 2008-2012) and recent activities of the Library in digitalization (f.ex. digital library for internal use only). Also the rules of making electronic resource collections, criteria for the selection of objects and means of access to them were discussed. Moreover, the article shows the most interesting digitalized collections selected from the Special Collections of the Silesian Library.

Keywords: digitilization, Silesian Library, Silesian Digital Library, special collections